

ՅԵՅՏԵՐԵՐ ԳԻՐ ԼՐՈՅ

ՄԵՆՈՒ ՏԵՐՈՒԹԵԼՆԵՆ ՕՍՄԵՆԵԼՆ

ԳՈՐԾՈՒՄ ՆԵՐՔԻՆ

Խնամակալ Արքայն որոյ թագաւորութիւնն ընդ երկայն աւուրս կաց ցէ, իւր հովանաւորութեան ներքեւ եղողներուն հանգստութիւնը ու ապահովութիւնը կամենալով, իւր գլխութիւնը ընդհանրապէս ամենեւեմ վրայ ալ ցոյց կուտայ:

Եւս պատճառաւ իւր տերութեան երեւելի նախարարը գրանցելով մեծաւոր Մէհմէտ ալի փաշային մինչև հիմա ըրած աշխատանքին վարձք մը ըլլալու համար, պայմանագրութեամբ հանդերձ բարձու արքայական հրամանաւ (խաղաղ շէրիֆով) Եգիպտոսի գաւառը ժառանգութեամբ իրեն շնորհէր էր:

Աւստի թէ այն հրամանագիրը և թէ վեղիրութեան յատկացեալ նշանը ու անդամներն իւր փաշային պալատէն ետքոյն խորհրդական Սաիտ միւհիպ էֆենտին ձեռամբը Ալէքսանդրիոյ (Իսկէնտէրիյէ) իւրերէր էր: Բայց երբոր յիշեալ էֆենտին Ալէքսանդրիոյ ժամանելը՝ Մէհմէտ ալի փաշան իմացեր է, իսկոյն յԵգիպտոս գրանցված թագաւորական զօրքերը մուկիզաներով միատեղ պատրաստէր, ու մեծաւ յարգանքով դիմաւորէր է: Եւ իրեն օրինաւոր տէրը եղող Արքայէն շնորհեղած նըշանը առեր՝ կուրծքը կախեր ու ֆէսին զարդն ալ գրկելը դրեր է:

Բայտ Ալէքսանդրիոյ գրանցված բոլոր իւլէմաներուն ու պէյերուն նաև երեւելի անձանց ներկայութեանը նոյն հրամանագիրը կարդացվէին յետոյ՝ Ինքնակալին կենացը երկարութեանը համար բարեմաղթութիւններ ըլլալով և հոն եղած արքայական նաւերէն ալ թնդանթներ (թօփեր) նետվելով ուրախութիւն եղեր է:

Եւ վերջիշեալ Սաիտ միւհիպ էֆենտին իւր պաշտօնատարութիւնը կատարելով, ալ հոն կենալու գործ մը չունենալուն համար՝ արքայանիստ քաղաքը գաւառաւ պատրաստութիւն տեսեր է: Եւ Մէհմէտ ալի փաշան ալ՝ Արքային կողմանէ իրեն եղած շնորհումներուն փոխարէն՝ ոգւով չափ

աշխատելու պայմանաւ շնորհակալութեան գիր գրեր ու յիշեալ էֆենտինն տրվեր, և յԵգիպտոս գրանցված արքայական շոգենաւը հեծցնելով արքայանիստ քաղաքը իւրերէր է:

Բայց իւր մեծապէս շնորհակալութեան հաստատութիւն մը ըլլալու համար, նոյն էֆենտինն այս կողմը գաւառէն ետքը՝ իւր տղան Սաիտ պէյը և տարեկին երեւելի անձինքներէն Սամի պէյն ալ՝ ի միասին թագաւորանիստ քաղաքը յուղարկեր է, որ այժմ գաւառի իրան կըսպասեն:

Եւստիպի կողմերէն Նիշի սահմաններուն մէջ պատահած խռովութիւնը՝ նոյն տեղերուն հպատակներէն քանի մը թեթեւամիտ ու սրիկայ մարդկանց դրդելէն յառաջ եղած էր: Որ այս խռովութիւնը հանդարտեցնելու ժամանակը՝ քանի մը պաշտպան զօրքերը յափշտակութիւն և հրկիւղութիւն ալ ըրեր էին:

Եւ շրջապէս նախկին Նիշի ֆէրիզ Սապրի փաշան՝ այն զօրքերը զօսպելու և կառավարելու կարող չըլլալուն համար, Անդրիանուպօլիս գաւառին միւշիք Եագուպ փաշան՝ այս խռովութիւնը հանդարտեցնելու՝ և ժողովուրդը հանգստացնելու՝ նաև յափշտակված ինչքերն ալ ետ դարցնել տարու համար հոն խըրկրված էր:

Եւ սոյն խռովութեանը պատճառը քննելու և Ինքնակալին բարեսէր կամքը ամենեւեմ յայանելու պաշտօնատարութիւնն ալ տերութեանը երեւելի անձինքներէն Թէֆիք պէյ էֆենտինն յանձնրված էր: Եւ վերջիշեալ Սապրի փաշային տեղն ալ՝ ֆէրիզ Իսմէթ փաշան գրվելով, հարկադրեալ պատուէրները իրեն ծանուցված էր:

Բայց բարեխնամ Արքայն՝ որովհետեւ իւր հպատակաց հանգստութիւնը կը կամի, նոյն պատճառաւ Եագուպ փաշային պարգև խըրկէց, որ այն խռովարարներուն հետ ահամայ միաբանող, և պաշտպան զօրքերէն միաստ անհող մարդկանց բաժանելով շնորհէ:

Եւստիպի Եագուպ փաշան և Թէֆիք պէյ էֆենտին երբոր Նիշ քաղաքը հասան, իրենց պաշտօնատարութեան պահանջմամբ՝ հպատակները և բնակիչները հանգստացուցին, և այն խռովարարներուն հետ մարտնչելով բռնեցին ու բանաւ դրին, և անոնցմէ յանցանք չունեցողներն ալ թող տրվին: Եւ այն պատերազմին ժամանակը՝ պաշտպան զօրքերը քերուն գերի ըրած տղայքները ու անասունները ձեռացնուն առնելով բերդին մէջը պահեցին, որ իրենց տիրոջը դարձնեն:

Եւստիպի յիշեալ զօրացը ձեռքը գրանցված ու սագին անդին ցրուած ժողովուրդոց անասունները և այլ ինչ իրերը գրանցված տեղերէն ժողովելով, տեղիւրտիքը հետըցնէր քանի որ երեւան կէլան, տեղիւրտեղը և քաղաքը ձուներնին՝ այս անգամ անկէց եկած գրքերէն իմացվեցաւ:

Եւ այս գործողութիւնն յետոյ՝ յիշեալ էֆենտինն հետ խըրկրված արքունի հրովարտակը Նիշ քաղաքին մէջ կարդացվելով, մէջը գրված արդարութեան եղանակը և Ինքնակալին բարի դիտաւորութիւնը ամենեւեմ ալ ծանուցվեր է:

Աւստի բարեխնամ Արքային ունեցած բարի դիտաւորութեանը և ցոյց տրված առատ գլխութեանը փոխարէն՝ այն տեղի բնակիչները ու հպատակները գոհ և շնորհակալ ու աղօթող ըլլալով, յայտարար գիր (արդմահլար) խըրկեր էին: Ինչպէս որ այս եղելութիւնը Թէֆիք պէյ էֆենտինն եկած գրին մէջն ալ գրված էր:

Եւստիպի Նիշի խռովութիւնը վեհապառ Ինքնակալին բարեբաղդութեամբ վերջացաւ: Եւ բնակիչներն ալ իրենց առաջի հանգստութիւնը վերստին վայելեցին, և այս հանգստութիւնը շարունակելու նաև ցիր և ցան եղող հպատակներն ալ իրենց գիւղերն ու մէջը բնակեցուցանելու համար, յիշեալ փաշային և էֆենտինն կողմանէ փոյթ և ջանք կը ըլլայ: Եւ մինչև հիմա ետ չառնրված ըստացուածքներն ալ ետ առնրվելու, և ժամ մը յառաջ

տեղն ի տեղը տրվելու՝ սոյն պաշտօնա-
տար անձանց վերաբերյալ սաստիկ պատ-
ուհեր եղան :

Եւ այս խռովութիւնը հանող և
Արքային կամեցը դէմ շարժող սրիկայ-
ներուն ալ զատաստանը՝ արգարու-
թեան վճռոց ժողովոյն մէջ տեսնուի-
լու , և յանցանքնուն կէօրէ պատի-
նին կրեւտալու համար՝ այն կերպ սրի-
կայները արքայանիստ քաղաքը յու-
ղարկելու պատուէրն ալ՝ Եազուպ փա-
շային իրրկը վեցաւ :

Որովհետեւ տերութեանը գիտնա-
կան ու արժանաւոր անձինքներուն
աշխատանքը փոխարէն ինքնակալէն
պարգև և կամ շնորհում կը ըլլայ . նոյն
պատճառաւ՝ ամէտձի Միւսթաֆ Է-
ֆէնտիին որ իւր պաշտօնը խոհեմու-
թեամբ ու հաւատարմութեամբ կը
կատարէր , իրեն անձին յատուկ ըլլա-
լու կերպով առաջին բոլթպէին երկ-
րորդ սընըֆի աստիճանը և միանգա-
մայն նշանը շնորհվելուն վէհափառ
Արքայն հրաման ըրաւ :

Սմանեան տերութեանը քաղաք
ներուն մէջ եղած անտառներուն (օռ-
մաններուն) , և անոնցմէ կըտրված
ատաղձներուն (քէրէսթէներուն) ու
փայտերուն և վառված ածուխներուն
(քէօմիւրներուն) ասկէց յառաջ թէ
և օրինաւոր կերպիւ կարգադրութի
տրված էր , բայց վերակացու գըտ-
նըվոնները իրենց գործառնութեանը
վերաբերեալ կարգադրական գըրին
(լայիհային) միտքը աղէկ մը չիմանա-
լով , ընդդէմ կանոնի տաղ հագգը ըէս
մի և այլ կերպ կերպ անուանէր տա-
լով՝ բնակիչներէն սկըսեր են գըրամ
պահանջել :

Իսկ կանոնէ աւելի այս կերպ պա-
հանջմունքնին վերակացուներուն՝ հար-
կաւ ատաղձին ու փայտին և ածուխին
գրիները աւելնալով , հասարակութիւ
նեղութիւն կըրերու պատճառ մը ըլ-
լալ՝ մեր հպատակասէր բարեխնամ
Թագաւորը իմանալով , այս գործքն ալ
մէկ աղէկ կարգադրութեան մը ներքե
դըրվելուն համար՝ արդարութե վճռ-
ուոց ժողովոյն յանձնեց . ուստի ժո-
ղովն ալ՝ այս կորուր գործքին մեծ
հոգ տանելով , հրամանաւ Արքային՝
յետագայ կանոնները սահմանեց :

Թ . Ի յսուհետեւ թափուցի և վա-
գըֆի կերպիւ եղած՝ և կամ թէ պա-
զի քաղաքի և գիւղի վերաբերեալ

գըտնըված անտառներէն իրենց տէր-
վութիւրը երբ փայտ կըտրեն ու ածուխ
վառելու ըլլաննէ , այնպիսիներէն կա-
նոնէ դուրս ամենեին ստակ մը չը պա-
հանջուի :

Թ . Սիւրիի վերաբերեալ անտառնե-
րէն կըտրվելու ատաղձին մեծէն՝ տա-
նին երկու , և փոքրէն՝ տասնին մէկ
ըէսմը ու կանոնական միտքը (կիւմրիւ-
կը) առնըվելէն յետոյ , գըւմ հագգը
ըսելով և կամ ուրիշ կերպ անուանով
գըրամ չը պահանջուի :

Թ . Ի քայանիստ քաղաքը գալու և
օսմանեան ուրիշ քաղաքները երթալու
փայտէն ու ածուխէն՝ ամենեին գըրամ
մը չը պահանջուի . բայց օտար տէրու-
թեան քաղաք տանելու ըլլաննէ , այն
ժամանակը ամբողջ միտքը ու ըէսմը
առնըվի :

Թ . Ինչպէս որ վերը յիշեցինք՝ ար-
քայանիստ քաղաքը գալու փայտէն
ու ածուխէն ըէսմ և այլ ինչ ամենեին
գըրամ չը պահանջվելուն համար՝ հար-
կաւ ասոնց այժմեան գընները վար իջ-
նալով , հովանաւորութեամբ ինքնա-
կալին հասարակութիւր ասկէց ալ հան-
գատութիւն պիտի վայելէ : Որովհե-
տեւ տերութիւնը ասկէց ըէսմ ու այլ
ինչ գըրամ չը պիտի ընդունի , նմանա-
պէս այն փայտին ու ածուխին տէր-
վութեան ալ չը պիտի թողու , որ իրենց
հաճոյիցը (քէֆիին) կէօրէ գին պա-
հանջեն . այլ միայն ածուխը ու փայտը
իսկ աղէն քանի է առերնէ՝ այն գը-
նին վրայ վայելուչ կերպիւ իրեն վա-
տակ բարդըվելով , այնպէս թեթե-
գնով ծախել պիտի տրուի : Աւստի
այսուհետեւ այս եղանակաւ վարվե-
լուն՝ ինքնապի կողմանէ միշտ փոյթ
ու ջանք պիտի ըլլովի :

Թ . Սիւրիի վերաբերեալ և թէ տէր-
վութեանը ձեռքը գըտնըված անտառնե-
րէն՝ արքունի թօփանքներն և թէր-
սանէին պէտք ըլլալու մեծ ատաղձ-
ները իրենց տեղին և դիւրին նայելով
կըտրըվի ու բերվիլ , և կամ թէ հե-
ռու տեղերու մէջ կըտրըվելով արքայ-
անիստ քաղաքը խըրկըվելու դժուար
ըլլալուն համար , թէ այնպիսիներուն
կարգադրութիւր և թէ օտար տէրու-
թեանց քաղաքները երթալու ատաղ-
ձէն ըէսմ առնըվելուն կերպը ու որ-
քանութիւնը՝ այսուհետեւ ինչպէս որ
կանոնադրութիւն պիտի ըլլայնէ՝ այն
կանոններուն համեմատ պէտք եղածը
ի գործ պիտի դըրվի :

Թ . Սիւրիի վերաբերեալ կըտրըվելու ան-
տառներուն չափ ու եղանակ մը գըր-
վի , որ զնախէն պահպանվելով՝ ծառե-
րը շատնան , և ասոր պահպանութեւր՝

և թէ երկրագործութեան արուեստին
ծաղկելուն փոյթ և ջանք ընող տեսու-
չը՝ նոյն անտառներուն կցորդ գըտ-
նըվող նահանգին կամ քաղաքին միւ-
շերը և կամ այլ կառավարը ըլլայ :

Որովհետեւ այս պահպանութիւնը՝
ամեն մէկ նահանգին միւշերները և
ուրիշ կառավարիչները պիտի ընեն ,
սոյն պատճառաւ մինչև ցայժմ անտա-
ռի վերակացու գըտնըվոններուն ալ
գործք մը չը մնալուն , և մանաւանդ
այն վերակացուները ինչպէս վերը յի-
շեցինք , կանոնադրին միտքը լաւ մը չը
հասկընալով , իրենց յանձնըված պաշ-
տօնը լաւ կառավարելու կարող չըլ-
լալնուն , և կանոնադրին հակառակը
գործեղուն համար , այսուհետեւ ան-
տառի վերակացու չը դըրվի :

Նոյն անուանով գաւառին տե-
ղապահ (խացմախամ) Սաիպ փաշային
քէթիւխտա հաճի Նապիֆ աղային՝
խափուձի պաշիյուութեան , ու մէօհիւր
տար Հէրիֆ Էֆէնտիին՝ խօճէկեանու-
թեան աստիճանները , և Նինուէի բը-
դէշն (Մուսուլ վալիսի) Մէհմէտ
փաշային տըղան խօճէկեան Օսման
պէշն՝ Էրզըրում վալիսին , և ասե-
նադպիր Օսման բեուֆ Էֆէնտիին՝
չորրորդ բոլթպէին , և խաղնատար
Միւլէյման աղային ու Նինուէի տե-
ղապահ Մէհմէտ աղային ալ՝ խա-
փուձի պաշիյուութեան նշանները , այս
յիշեալ անձանց հրամանաւ Արքային
տրվեցան :

Տերութեանը երեւելի անձինքնե-
րէն Ալի Էֆէնտին մէկ երկու ամիսէն
ի վեր հիւանդ ըլլալով , հիւսմ մեռերէ :

Աւստի իր վրայ գըտնըված թըրա-
պիզնի գափու քէթիւխտապիյուութիւր՝
հրամանաւ Արքային Էնկիւրիւլի միւ-
շիւր Խամիւլ փաշային գափու քէթիւխ-
տասի գըտնըվող Սէյիտ Էֆէնտին ,
և Ապիւրաջման փաշային գափու
քէթիւխտապիյուլին ալ՝ Սալիհ սուլ-
դանին քէթիւխտա գըտնըվող Արիֆ
Էֆէնտին յանձնըվեցան :

Էթեթահեա կեցող Նաֆիզ Է-
ֆէնտին իրեն ունեցած ցաւը՝ նոյն
տեղի օդին անյարմարութեանը պատ-
ճառաւ աւելնալով , անցեալ ձմեռ շատ
նեղութիւն քաշեր էր : Իսկ այսու-
հետեւ ալ հոն կենալով՝ իւր ցաւին ա-
ռաւելութեւր պատճառ ըլլալուն հա-

մար, Պրոշա երթալու խնդիրը ըրեր էր . որուն խնդիրքը հրամանաւ Արքային կատարվելով հարկադրեալ հըրովարտակը խորհրվեցաւ :

Ռումելիին թէֆթիշի վերաբերեալ գործքերուն պաշտօնատար գըտնըվող երեւելի իւլէմաներէն Արիֆ պէյ էֆէնտիին հետը գըտնըված ֆաւիգ էֆէնտիին՝ չորրորդ աստիճանին նշանը շնորհվելուն Արքային հրաման ըրաւ :

Հասարակութեան մէջ առնրված ու տըրված հին խայիմէները որ նօգուտ ըստըկի պէս են , ասոնց կեղծը ելլալուն համար՝ այս անգամ կեղծը անկարելի իմն ըլլալու կերպով նոր խայիմէներ հնարվեցաւ , որ մէկ կողմէն այն հիները նորերուն հետ պիտի փոխվին :

Իսկ մինչև որ այն հիները փոխվելով հասնելու ըլլան , պէտք է որ առնրված ժամանակը՝ չը ճանչցողը հասկըցողը մը ցոյց տայ , զէրէ չըլլայ որ կեղծը առնելով ինչա կրէ , և կամ ստոյգ խայիմէ ըլլալով՝ փարային (մուսաճէլէյին) մէջ ետքէն բան գըրված ըլլայ : Եւ այն հին խայիմէյին առած տեղն ալ՝ լաւ միտքը պահէ , ինչու որ կեղծ թղթով բըռնըվողները՝ արդարութեան վճռոց ժողովոյն մէջ ներկայացընելով , թղթին ուսկից առնելը հարցուփորձ կըլլայ ու կը քննըվի :

Իսկ առնողները լաւ նկատեն , որ յետոյ թէ իրենց քսակին և թէ իրենց անուանը ու վարկուսին ինչա չը բերեն :

Գ Ի Բ Լ Ր Ո Յ Բ Ե Լ Ի Ն

Իշխրո՝ հայոց օրագրերէն առնըված Լ՝բերն :

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Վ Ա Ն Ք

Երկրէ ճախայ և Շոգէխոտ :

(շարունակութիւն և վերջ)

Իսկ այս սակայն ընդհակառակը կը պատահի միշտ . կառքին շարժումը անանկ միօրինակ՝ և այնչափ ազատ է իշնալ ելլալէ՝ որն որ հասարակ ճամբաներու վրէ անհարթութիւն կամ խոչընդո-

տերէ կը պատահի , որ ճանապարհորդը հազիւ թէ կը հաւատայ թէ ինքը իրօր գետնի երեսէն կանցնի կոր այսչափ արագութեամբ . և միայն ուրիշ կարգով շոգէկառքի պատահէ լէն և ակընթարթի մը մէջ անկից աներեւոյթ ըլլալէն է որ իր ընթացքին արագութիւնը կատարելապէս կիմանայ : Իրաւ այսչափ արագութեամբ թռչիլ երթալը նուազ շարժումով կը պատճառէ , բայց մեծ բան մը չէ ան :

Իսկ ճամբորդութենէն պատճառած տեսարանին նորոգութիւնը շատ հաճելի կուգայ մարդուս . աս ժամուս՝ ուր որ երկրին բնական մակերեւոյթը չափազանց բարձր է , գետնին ծոցը թաղված ճամբորդութիւն կընեն . ու մէկ ալ ժամուս՝ ուր որ ճամբուն սովորական ընթացքը ձորի մը վրայէն կանցնի , բարձրաբերձ ծառերուն գլուխներուն վըրայէն կանցնինք , ու վերէն շրջակայ երկիրներուն վրայ կը նայինք :

Իսկ հակառակ ճանապարհորդը հաւանականաբար հաճեցական մտածուէ մը մէջ կիյնայ մարդկային արհեստին ըրած յաղթութիւններուն վրայ : Կը տեսնայ թէ շուտով կուգայ կը հասնի կոր ան ժամանակը՝ որ ատեն իր երկրին խիստ հեռաւոր մասերը գիւղութիւն և արագութեամբ հաղորդակցութիւն պիտի ընեն իրարու հետ . և աս կարճատեւ օրերէն ետքը ըլլալու հաւանական գիպ ուսածէն ալ անդին էվելի հեռաւոր օրերուն կը նայի , որ ատեն ուրիշ ազգերն ալ հետամուտ պիտի ըլլան խաղաղութեան աս մեծահրաշ գործերուն : Կը տեսնայ որ լեզուներու՝ երկիրներու և կլիմաներու զանազանութիւն առաջ եկած չարիքներուն բոլորն ալ մարդուս առեւտրական անվրդով հաղորդակցութեամբ համար ունեցած բաղձանքին առջևը բնաջնջ պիտի ըլլան :

Եւ ինչպէս որ գիտէ թէ մի և նոյն ազգի զանազան մասերուն մէջը երկպառակութիւն ձրգող նախապաշարմունքները և շահախնդրութիւնները աս հրաշալի գիւտերովս կը կործանին կոր , նմանապէս ալ կը զգայ՝ որ բարերար նախախնամութիւն մը մեզի պարգեւած բանականութիւնը բարակ բանեցունելուս սուսը եկած քաղաքական կըրթութեանց նոյն հոգին վերջապէս ամեն մարդիկ իրարու եղբայրներ և մէկ հասարակաց մեծ հօր մը զաւկըներ պիտի ընէ :

Շ . Պ . Գ :

Բ Ժ Շ Վ Ա Վ Ա Ն

Ոգէլից Խմելիքներ :

Ոգէլից Խմելիքներուն անչափաւոր գործածութիւնը արդիւնէր համար խիստ հարկաւոր է որ հոգ անին ոչ միայն հասարակաց առողջութեանը խնամք ունեցողները՝ այլ և քաղաքական անտեսութիւնը ու բարոյական վարդապետութիւնը :

Ինչհարկէ պատմել թէ որչափ ծանր և անթիւ ինքնաներ յառաջ կուգան այս գարշելի մոլութենէն . որուն մահաբեր ազդեցութիւնը չէ թէ միայնակ խմողին մարմնոյն կը ներգործէ , այլ մանաւանդ մարդկային ընկերութեանը . բարոյական վիճակին և շահուն . որուն նախատինք և ամօթ կըլլան այնքան զգուշելի կիրքեր և անառակութիւններ որոնք գիւղութեան աւաղելի պտուղներն են :

Եւ յս խիստ ճշմարտութիւնը անկէ հասկըցվեցաւ այն երկիրներուն մէջ ուր որ զանազան պարագաներու համար՝ ոգէլից Խմելիքներուն գործածութիւնը չափէ դուրս էվելցած է :

Եւ որ համար է որ Ինկիլթեայի , Շվեդի և հիւսիսային ուրիշ երկիրները , նաև Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ՝ մարդասիրական ընկերութիւններ հաստատվեցան ժողովարարութեան համար (այսինքն պարկեշտ ուտելու և խմելու) . որոնց նպատակը բոլորովին ջնջել է այս ախտը , կամ գոն է անկէց առաջ եկած ինքնաները պակսեցընել այն միջոցներով որ եղբայրսիրութիւնը ու մարդկութիւնը կը սորվեցընէ :

Եւ յս ըսածներուս ստուգութիւնը չէնք կրնար ուրիշ կերպիւ ապացուցանել (խալսթ ընել) մեր ընթերցողներուն , եթէ ոչ՝ վերոյիշեալ ընկերութեանցը մօտ ատենվան պատմութիւններէն քանի մը խօսք յառաջ բերելով՝ որն որ գրած է անոնց երեւելի անդամներէն մէկը Պէրդ անուն , որ Ինկիլթեայի ծնած ըլլալով ու երկար ժամանակ Միացեալ Նահանգները բնակելով՝ շատ անգամ ականատես եղած է ոգէլից Խմելիքներու չարաչար կիրառութեանը ինչասակար հետեւնըներուն :

Յիշեալ Անգղիացիին քանի մը խոր հրդածութիւնները յիշատակելով հոս անանկ ժողովրդեան մը վրայ որ շատ հեռու ու շատ տարբեր է մեզմէ , միտքերնիս զանոնք բաղդատել չէ մեր երկրի բնակչացը հետ , որոնց մէջ բարեբաղդութեամբ շատ ծաւալեալ չէ

այս ակադեմիային թէ լաւ գիտնալով թէ ուր տեղ որ ակադեմիան է և աւելի տարածված, զննութեան ոգին ալ աւելի արթնանէ հոն. ու փորձը՝ այնչափ վերաբերութիւններու ու գործքերու հետ միացած, ալ աւելի ապահով և զոգնաւոր դաս մը կը լայնայ:

Աւելի մէկ դիւ ձգելով նրբին քննութիւնները այս խմբիներու ըսկզբնաւորութեանը վրայ, և թէ ինչ պատճառաւ այսքան տարածված է ասօրվան օրըս, մինակ քանի մը զննութիւններ գննելը հոս անոնց գէշ ներգործութեանը համար՝ մարդու բնական և բարոյական վիճակին վրայով:

Հազիւ թէ՝ ստամբար կընդունի ոգելից խմբի մը, թէպէտ և չափաւոր ըլլայ՝ ջնդերը, միանունքը (սինյիլի միանունքը) թորը (ճիւղերը), ըզեղը, վերջնակէս ներքին գործարաններուն ամէմէն ալ քիչ շատ կը խանգարվին այս փնտաւար հեղուկէն. վարպետ բժիշկին մէկը կըսէ թէ՝ գինիի ոգին մարդու գործարաններուն որ դըպչէ, թոյնի (զէհրի) պէս կը ներգործէ անոնց. ուրիշ երևելի բժիշկ մ'ալ իւլանտայի, Էլէյն անուն, երսուն տարի շարունակ փորձ ընելէն ետքը աղէկ հասկըցաւ որ տասը երիտասարդին մէջ՝ որոնք քսան տարւոյնէ ՚ի վեր կըսկըն չափ մը ոգելից հեղուկ խմելօրը, անոնցմէ ինը հոգին՝ իրենց կեանքը տաճարական տարիէն աւելի կը կարճըցնեն:

Բերիգայի Միացեալ Նահանգաց երկիրներուն մէջը, ինչպէս որ կը ծանուցանէ մեղի զգուշաւոր և անաշու միջակագրութիւնը, հիւանդներուն, մեռնողներուն և յանցաւորաց թիւը ու ծախված ոգելից խմելիքներուն չափը՝ մէկմէկու համեմատ են միշտ:

Բլայնի մէջ՝ (որ Նիւ Եօրքի վիճակն է) յամին 1833, հիւանդանոցը մանուկ վեց հարիւր երսունը չորս աղքատներէն մէկ ժուռկալ մը միայն գրանդըցաւ, տասը եօթը հոգի կասկածաւոր, ու վեց հարիւր տասը վեցը՝ չափէ դուրս խմելիք գործածողներ էին:

Նիւ Եօրք քաղաքի մէջ քսանը չորս հազար հոգի հիւանդանոց մանուկներէն, տասը ութը հազարին ակադեմիայ գէշ մոլութենէն առաջ եկած էր:

Պօսդըն քաղաքի հիւանդանոցին կառավարիչ Մ. Սթենը՝ որ շատ տարի է ՚ի վեր այս պաշտօնը վարեց, կը պատմէ որ՝ հազիւ թէ ութերորդ մասը հոն մընող աղքատներուն աղատ կը գտնուի այս թշուառութենէն:

Բայ երևելի փորձառութիւններէն

րէն ետքը՝ Նիւթական փնտնելու վրայով, քանի մեծամեծ փորձեր ալ կան որոնք յայտնի կը վկայեն մարդկային ընկերութեան քաջած բարոյական փնտար այս զոգնելի ակտէն:

Մասնաւոր կերպով մը հոգւոյն կարողութեանցը ևս կը ներգործէ, կը տրկարացնէ զանոնք, ու մտաւորական հիւանդութիւնները կը ծանրացնէ. ասկէց ՚ի դատ կամակորութիւնը կուտայ մարդուն որ դէմ կը կենայ ամենեին չուղեր որ ընդունի Նախախնամութեանը տրված դեղերը որ այն ակտերը բժշկելին:

Վր որ ասանկ կը հեռանայ Աստուծոյ և իր պատիւը չի ճանչնար ինչ մարդկութեան նշան կը մնայ արդեօք անոր վրայ. Թանձրամտութե վերջին կէտը կը հասնի, ու չի կրնալով բարին ճանչնալ ու գործել՝ իր անասնային յօժարութեամբը հազար ու մէկ մեղքերու մէջ կիցնայ:

Հետագայ համառօտ պատմութիւն լաւ կիցնով որ ոգելից խմելիքները սպաննութիւն ընելու ալ կը դըրդեն զմարդը. որն որ ընդդէմ է մեր բնութեանը, ու մինչև որ զօրեղ գրգիռ մը չունենայ մէկը՝ չի կրնար այս անօրէնութիւնը գործել:

Շօնըն անունով մէկը որ քանի մը տարի առաջ մարդասպանութե յանցանքով Նիւ Եօրքի մէջ գլխատվեցաւ, միտքը դըրած էր որ մեռցնէ այն կինը՝ որուն տունը ինքը կը բնակէր: Բրդէն ատենը որոշած էր ու ստորձանակները լեցուն էին: Երբոր ժամանակը հասաւ որ այս գաղանային գործը կատարէ, ցածկէց ձեռքը առաւ ստորձանակին մէկը: Բայց յանկարծ երեսին գոյնը փոխվելով սաստիկ դողդողալ սկսաւ: Աստի գաւաթ մը օղի խմեց ու պատրաստվեցաւ շարագործութիւնը գլուխ տանելու. բայց չի կրցաւ փարատել իր վախը: Գաւաթ մըն ալ խմեց, ու այն ալ բաւական չըլլալով՝ հարկ եղաւ երրորդ անգամ խմել: Բնատենը գընաց աներկիւղ, ու սպաննեց այն խեղճ կինը:

Չեղի կըսեմ միլ երկրագործներ արհեստաւորներ և՛ և՛. դէպ որ սովորութիւն ըրած էք ատոնէ ըմպելիքներ խմելու, որով իբր թէ ձեր ամէն օրվան քաջած աշխատանքը թեթեւցնելու կը ջանաք, կամ ալ աւելի ուժ առնելու. ինչո՞ւ համար կը խաբվիք, ու ձեր քրտանքը արդիւնքը ձեր զաւակացը ապրուստը, այս տեսակ վնաս տընող խմելիքներու կը փրձացընէք: Չգոյշ կեցիք որ չի մոլորցնէ

զձեզ այն գարշելի ակորժակը՝ որով կը կարծէք թէ ժրութիւն կամ ուժ կը ստանաք խմելուդ պէս. սո՛ւտ է այդ կարծիքը մի՛ խաբվիք. ոգելից խմելիքները թոյն մըն են, անանկ սոսկալի թոյն մը որ չէ՛ թէ մինակ ձեր կեանքը կը կարճեցնէ, ձեր մարմինը կը մեռցնէ այլ հոգիներ ալ մէկ տեղ կըսպաննէ, ձեր անժուռկալութեը անտանելի հեռանքները աս աշխրաբիւ մէջ չարաչար քաշել տալէն ետքը:

Ոգելից խմելիքներու սորվողները՝ անառակ զաւակներ կը լինան, չարագործ հայեր, փնտաւար անգամներ ընկերութեան. ու անարգանաց և թշուառութեան մէջ ձգելէն ետքը զմարդը, անանկ ծանր յանցանքներ ալ գործել կուտայ, որոնցմով գէշ վախճան մը կունենայ, ու իր աղքատկաններուն և հայրենեացը յաւիտենական նախատինք կը լայնայ:

Բանասիրական օրագր.՝
Ս' լանու:

